

«ВЧЕНІ УКРАЇНИ ЄДИНІ.
РАЗОМ МИ СИЛЬНІШІ»

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА **У**КРАЇНИ:

перспективи
дослідження
та традиції
збереження

Матеріали V Всеукраїнської
науково-практичної конференції
(з міжнародною участю)
20 – 21 жовтня 2022 р.
м. Черкаси

Міністерство освіти і науки України
Черкаський державний технологічний університет
Кафедра історії та права
Національна спілка краєзнавців України
Національна академія наук вищої освіти України
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
Державний архів Черкаської області
Національний історико-культурний заповідник «Чигирин»
Шевченківський національний заповідник
Кам'янський державний історико-культурний заповідник
Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник
Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

*«ВЧЕНІ УКРАЇНИ ЄДИНІ.
РАЗОМ МИ СИЛЬНІШІ»*

МАТЕРІАЛИ
V Всеукраїнської
науково-практичної конференції
«КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА
УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ
ДОСЛІДЖЕННЯ
ТА ТРАДИЦІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ»
(з міжнародною участю)

20 – 21 жовтня 2022 р.
м. Черкаси

Черкаси
2022

УДК 94:004](063)
М34

Рекомендовано до видання
рішенням Науково-технічної ради
Черкаського державного
технологічного університету
(протокол №4 від 03.10.2022)

Упорядники:

д-р іст. наук, проф., заслужений працівник освіти України **Валентин Лазуренко**;
канд. іст. наук, доц. **Ірина Стадник**; канд. іст. наук, доц. **Оксана Яшан**

Відповідальна за випуск: канд. іст. наук, доц. Оксана Яшан.

Рецензенти:

Г. Т. Капустян – доктор історичних наук, професор, професор кафедри теорії, історії держави та права Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського;

В. К. Молоткіна – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії і культури України та спеціальних історичних дисциплін Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції
М34 «Культурно-історична спадщина України: перспективи дослідження та традиції збереження» (з міжнародною участю) (м. Черкаси, ЧДТУ, 20 – 21 жовтня 2022 р.) / упоряд. : В. М. Лазуренко, І. Ю. Стадник, О. О. Яшан ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : видавець Гордієнко Є. І., 2022. – 337 с.

У збірнику опубліковано доповіді і тези виступів, що були представлені учасниками V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Культурно-історична спадщина України: перспективи дослідження та традиції збереження» (ЧДТУ, 20 – 21 жовтня 2022 р.).

Для науковців, викладачів, вчителів, здобувачів вищої освіти, краєзнавців, музейників та усіх, хто цікавиться культурно-історичною спадщиною України.

УДК 94:004](063)

Тексти у збірнику опубліковані на основі матеріалів, наданих авторами, які несуть повну відповідальність за зміст своїх публікацій, точність і коректність посилань. Збережено стилістику оригіналів. Висловлені думки не обов'язково співпадають з позицією організаторів конференції.

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА: УКРАЇНСЬКА ПАРАДИГМА

<i>Олександр ЛУГОВСЬКИЙ</i> ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	46
<i>Анфіса НАШИНЕЦЬ-НАУМОВА, Ольга БАЙТАЛЮК</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАМ'ЯТКООХОРОННИХ ОРГАНІВ У 20-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ.....	49
<i>Людмила ТЕПТЮК, Оксана ХУДОЛЕЙ, Ксенія БОГРЕЦЬ</i> ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ НАДБАНЬ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ.....	52
<i>Анатолій БОГОРОД</i> ЕТНОХОРЕОЛОГІЧНА РЕВІЗІЯ ГОПАКОВО-КОЗАЧКОВОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНЦІВ.....	54
<i>Анатолій ШОСТОПАЛ</i> ЗНАХІДКИ «ВАРВАРСЬКИХ НАСЛІДУВАНЬ» РИМСЬКИМ ЗОЛОТИМ МОНЕТАМ НА ЧЕРКАЩИНІ.....	59
<i>Ігор СОЛОДОВНИКОВ</i> АТРИБУЦІЯ ТА ОСОБИВОСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ НАРОДНИХ ІКОН ПРИ ПРОВЕДЕННІ МИСТЕЦТВОЗНАВЧИХ ЕКСПЕРТИЗ.....	63
<i>Максим ЩЕРБИНА</i> НАСЛІДУВАННЯ РИМСЬКИМ МОНЕТАМ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	68
<i>Лариса ГОНЧАР</i> ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АТРИБУЦІЇ ГРАВІЮР	70
<i>Ганна ЗУБКО</i> АСОРТИМЕНТ ТА ФУНКЦІЇ ГЛИНЯНОГО ПОСУДУ НА КОРСУНЩИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст. (за польовими дослідженнями)	74
<i>Таміла ЧУПАК</i> СТОРІНКИ ПОЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ОНОВЛЕНІЙ МУЗЕЙНІЙ ЕКСПОЗИЦІЇ КАМ'ЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА.....	77
<i>Надія КУКСА</i> ЦЕРКВА СВЯТОГО ПРОРОКА ІЛЛІ В СУБОТОВІ У ПРОТОКОЛАХ ЄПИСКОПСЬКИХ ВІЗИТАЦІЙ СЕРЕДИНИ ХVІІІ ст.	80
<i>Олександр ВЕТРОВ, Денис СИЧ</i> ІКОНОПИСНА ТРАДИЦІЯ МЕДВЕДІВСЬКОГО МОНАСТИРЯ.....	85

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА: УКРАЇНСЬКА ПАРАДИГМА

УДК 351.853:351.862.22]"2022"

ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Олександр ЛУГОВСЬКИЙ,
*кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри дизайну
Черкаського державного технологічного університету*

Вогневий вал, яким нині споконвічний ворог пройшовся українською землею, знищує не лише будівлі та людей, а й ставить за мету позбавити українців власного бачення майбутнього. Відповідь українців на ці наміри ворога – створення плану відбудови держави уже зараз, щоб після перемоги якомога швидше втілювати його в життя. Такий план заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України започаткований Указом президента України №266/2022 та передбачає, зокрема, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини [1].

Для відбудови України долучаються фахівці, що здатні осмислити філософію майбутніх змін, які прийдуть разом із відбудовою держави. Так, Архітектурна Палата НСАУ оприлюднила маніфест, де декларується, що нова архітектура України буде сучасною, європейською, заснованою на українських традиціях. Без типових російсько-радянських наративів і форм. З новими сенсами на основі принципів взаємодії, спільнотворення, підтримки та оборони. Українська архітектура має нести повагу до людини, важливість спільних просторів, енергонезалежність, доступність, безпеку, силу громад [2].

Тут слід зазначити, що наша країна уже має значний досвід відновлення, наприклад, Києва після визволення його від німецької окупації у 1943 році. І примітним в даному контексті є те, що значних руйнувань вулиці та будівлі історичного центру міста зазнали унаслідок мінування радянськими військами. Тоді було зруйновані 324 пам'ятки, частина з яких – доценту. І ось тепер, через майже 80 років, історія повторюється – правонаступниця СРСР росія знову руйнує українські міста і села. Досвід тієї відбудови показує, що тоді передусім дбали про відновлення житлового фонду. Тому і про відтворення довоєнного культурно-історичного вигляду столиці не йшлося, бо місто зазнало, як відмічалось вище, страшних пошкоджень. Відбудова міста розпочалася з реконструкції Хрещатика наступного року після звільнення та завершилася у 1955 році. І хто знає, чи не ставили тоді очільники

радянської імперії за мету спочатку знищити історію древнього міста у 1941 році, а відбудувавши на свій манер в умовах тоталітаризму, стерти назавжди пам'ять про велике минуле нашого народу? Звичайно, в теперішніх умовах так питання уже ставитися не може, лише виникає необхідність вибору найкращого вектора дій.

Тут доречним буде також звернутися до світового досвіду відбудови після Другої світової війни. Тоді у європейських країнах було зруйновано понад десять тисяч міст і сіл, і багато із них потім відновили за рахунок економічної допомоги від США (План Маршалла). Кожен приклад відбудови міст у різних країнах є унікальним і залежить від багатьох факторів: природні та трудові ресурси, політичні, економічні, правові, соціальні, екологічні, природно-геополітичні фактори. Єдиний спільний знаменник успіху – це рівень зовнішньої підтримки та здатність уміло і вчасно використати внутрішні можливості, усвідомлення необхідності концептуальної єдності багатьох складових в підходах до цілісного процесу відновлення.

Наприклад, поляки прагнули відтворити довоєнний історичний вигляд своїх міст, зокрема Варшави та Вроцлаву. На це знадобилося кілька десятиліть, оскільки довелося здійснювати кілька поступових свідомих етапів: поверхнєве відновлення, розчищення територій, реставрацію, зведення житлових масивів, планову реконструкцію, спорудження нових будівель.

Схожі підходи застосували і при відбудові німецького Дрездена – одного з найбільш зруйнованих міст унаслідок Другої світової війни. Відбудова тривала понад сорок років практично з нуля. Як і поляки, німці прагнули відтворити довоєнний вигляд свого міста – і нині воно вважається одним з найкрасивіших у Німеччині.

Іншої концепції дотримувалися при відновленні Роттердама у Нідерландах. Втілення цієї концепції зробило Роттердам провідним фінансовим центром Західної Європи. Це стало можливим за рахунок інноваційної трансформації: розбудови комфортної інфраструктури, зокрема головної гавані міста, що є важливим стратегічним портом. А при відбудові столиці Великої Британії, Лондона, особливу увагу зосереджували на зелених зонах і будівництві багатопверхівок, щоби забезпечити житлом людей, які його втратили через війну.

Можна припустити, що підсумував досвід тієї великої відбудови відомий данський архітектор Йен Гел. Саме він неодноразово виявив практичний досвід при проектуванні міського середовища та громадських просторів. Для повоєнної України можуть дуже стати у нагоді його революційні ідеї про те, як створювати простори спираючись на методологію та інструментарій, що здатні перетворювати неефективні і непридатні для життя і дозвілля людей простори на те, чим вони, на його думку, повинні бути – міста для людей [3]. Мова тут йде про людиноцентричне місто. Людиноцентричну концепцію свого часу почали запроваджувати в міському плануванні Барселони. Там перенаправили

ратифікувала. Цей протокол закликає, зокрема, до криміналізації навмисного знищення будь-яких культурних цінностей та засновує спеціальний фонд для допомоги державам у захисті їхньої культурної спадщини. Однак дієвість останнього нововведення послаблено тим, що згідно зі ст. 16 Другого протоколу, «військовослужбовці та громадяни будь-якої держави, яка не є стороною цього Протоколу, не несуть індивідуальної кримінальної відповідальності відповідно до цього Протоколу, і цей Протокол не передбачає зобов'язання встановлення її юрисдикції стосовно таких осіб чи їх екстрадиції» [5]. Оскільки РФ не підписала Другий протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту, її військовослужбовці та інші особи, що скоїли згадані злочини, практично убезпечені від покарання, принаймні доти, доки перебувають на території своєї країни.

Про злочини, спрямовані проти культурних цінностей, ідеться ще й у Римському статуті Міжнародного кримінального суду (МКС), де їх кваліфіковано як різновид воєнних злочинів. Україна підписала Римський статут 20 січня 2000 р., але досі не ратифікувала його. РФ же відкликала свій підпис під цим документом, що, проте, не є підставою не розслідувати воєнні злочини й злочини проти людства, скоєні її громадянами в Україні.

У травні 2019 року відбувся важливий науковий захід «Захист культурних цінностей: міжнародна конференція з нагоди 20-ї річниці Другого протоколу 1999 року до Гаазької конвенції 1954 року». У своєму вступному слові пані Паскаль Берівіль, статс-секретар Федерального Департаменту закордонних справ Швейцарії, заявила: «Культурна спадщина – це вираження самобутності народів. Часто культурна спадщина стає об'єктом навмисних нападів з метою залякування та знищення соціальної структури суспільств. Такі дії не можуть залишатися безкарними, і ми маємо зберегти те, що можна зберегти».

Список використаних джерел

1. *Satellite-based Damage Assessment to Cultural Heritage Sites in Syria*. United Nations Institute for Training and Research (UNITAR), 2014. P. 9-15. [Ел. ресурс] *RL:* http://unosat.web.cern.ch/unosat/unitar/downloads/chs/FINAL_Syria_WHS.pdf
2. Устав Організації Об'єднаних Націй по вопросам образования, науки и культуры от 16.11.1945 г. [Електроний ресурс] *URL:* https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000226924_rus.page=6
3. Бюньон Ф. Становление правовой защиты культурных ценностей в случае вооруженного конфликта//Защита культурных ценностей в случае вооруженного конфликта. Женева, 2004г.
4. Притягнення РФ до відповідальності за злочини проти культурних цінностей України. [Електроний ресурс] *URL:* <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/prytyahnennya-rf-do-vidpovidalnosti-za-zlochyny-proty-kulturnykh>
5. ДРУГИЙ ПРОТОКОЛ до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року, м. Гаага, 26 березня 1999 року [Електроний ресурс] *URL:* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text